

پیشگیری از جرائم سازمان یافته با نگاهی به قانون پولشویی

نرگس حاجی^۱، علیرضا سایبانی^۲

چکیده

پولشویی آن روی سکه ارتکاب جرم برای تحصیل سود است. فرآیندی است سه مرحله‌ای که مرحله اول آن قطع هرگونه ارتباط مستقیم بین عواید حاصل شده (پول) از منشأ غیرقانونی آن، مرحله دوم، مخفی کردن رد مال با انجام معاملات متعدد (اعم از صوری و فرضی) می‌باشد و مرحله سوم فرآیند، ظاهری قانونی دادن به مال حاصل شده از جرم است. از این رو پولشویی حلقه اتصال اقتصاد غیررسمی و غیرقانونی با اقتصاد رسمی و قانونی است. هر چند به لحاظ آثار زیانبار این فرآیند، طرح‌های متعددی برای مقابله با پولشویی در سطح بین‌المللی تدارک دیده شده است لیکن از منظر تعهدات دولت ایران، کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه جرائم سازمان یافته فراملی که در سال ۲۰۰۰ در پالرمو و اصول چهل‌گانه FATF و قطعنامه ۱۳۷۳ شورای امنیت سازمان ملل متحد از اهمیت خاصی برخوردار می‌باشد پولشویی فرایندی است که طی آن درآمدهای غیرقانونی را قانونی جلوه می‌دهند. وجود نقایصی در سیستم بانکی، ارزی، گمرکی، مالیاتی، آماری و ... در کشور باعث شده همچنان ضرورت بازنگری و بروزرسانی سیاست‌ها جهت مبارزه با این پدیده احساس گردد. همچنین برای پیشگیری و مبارزه با پولشویی، باید نظام مقررات‌گذاری و نظارت به صورتی طراحی شود که نسبت به فرآیندهای شناسایی مشتری ثبت اطلاعات، گزارش نقل و انتقالات مشکوک توسط نهادهای مالی و تلاش‌های آنها برای جلوگیری از استفاده مجرمان از مجراهای مالی اطمینان و ... حاصل شود.

واژگان کلیدی: پیشگیری از جرم، جرم سازمان یافته، پولشویی، شورای عالی مبارزه با پولشویی

^۱ دانشجوی دکتری جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بندرعباس f.afsharmanesh.97@gmail.com

^۲ عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بندرعباس

مقدمه

پولشویی یکی از جرائم سازمان‌یافته فراملی است که بسیاری از کشورها به خصوص کشورهای در حال توسعه به شکلی گسترده با آن دست به گریبان هستند. امروزه پولشویی به دلیل رشد چشمگیر جرائم و اعمال خلاف در سطح جهان، رشد بسیاری یافته است، بطوریکه به یکی از معضلات حاد اقتصاد جهانی تبدیل شده و رشد و توسعه اقتصاد جهانی را مورد تهدید قرار داده است.

پدیده پولشویی یکی از جرائم مالی مخرب است، که آثار زیانبار آن می‌تواند در همه عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی جامعه تأثیرات مخربی ایجاد نماید. به همین دلیل عزم جامعه بین‌المللی بر مبارزه با آن متمرکز شده است و تدابیر مختلفی را برای نیل به این امر بکار برده‌اند.

در این مقاله نگارنده به دنبال بررسی راهکارهای ارائه شده در سیاست جنایی تقنینی ایران برای پیشگیری و مبارزه با جرم پولشویی است. اهمیت پیشگیری از جرم پولشویی در صورتی آشکار خواهد شد که ما به این نکته آگاه باشیم که پولشویی یک معضل جهانی است. هرچند تخمین دقیق میزان پولشویی در سطح جهان کار مشکلی است ولی در هر حال می‌توان گفت که میزان آن بسیار زیاد است. ایران از جمله کشورهایی است که می‌تواند قابلیت پولشویی را داشته باشد، فعالیت گسترده باندهای قاچاق مواد مخدر و یا آنچه که در ادبیات رسانه‌ای تحت عنوان مفاسد اقتصادی مطرح است و ... می‌تواند ضرورت تدابیر پیشگیری را در ایران نشان دهد که امید است با فعالیت «شورای عالی مبارزه با پولشویی» این مسائل و مشکلات تقلیل یابد.

۱- مفاهیم

در این قسمت مفهوم جرائم سازمان‌یافته و پولشویی مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت:

۱-۱- مفهوم جرائم سازمان‌یافته

تعریف‌های زیادی از جرم سازمان‌یافته ارائه شده است که با وجود تفاوت‌هایی که دارند از حیث مفهوم مشترک هستند. در یکی از کوتاه‌ترین تعریف‌ها جرم سازمان‌یافته عبارت است از: «فعالیت مجرمانه مستمری که با هماهنگی صورت می‌گیرد» (باقرزاده، ۱۳۹۲: ۷۱). این تعریف که هم دایره جرم سازمان‌یافته را بسیار گسترده کرده و تمام جرائمی که با مشارکت یا معاونت دو یا چند نفر ارتکاب می‌یابد را شامل می‌شود و هم از حیث تعداد مرتکبان و نوع فعل ارتكابی و شرایط و خصوصیات اطلاق دارد، دارای معنای جامع و مانع نبوده و نمی‌تواند مبنای مباحث مربوط قرار گیرد. در تعریفی دیگر که مورد اتفاق تمامی جرم‌شناسان معرفی شده است، جرم سازمان‌یافته اقدام مجرمانه مستمری است که برای کسب سود و منفعت از طریق انجام فعالیت‌های غیرقانونی مورد نیاز مردم انجام می‌شود. این تعریف نسبت به تعداد مرتکبان و سازمان‌یافتگی جرم و تبانی

میان مجرمان و ایفای نقش خاص از طرف هریک از آنان ساکت بوده و در نتیجه، تعریف جامع و کاملی نیست. باتوجه به تعریف‌های متعددی که از جرم سازمان یافته ارائه گردید، به نظر می‌رسد تعریف زیر تعریفی جامع است که برگرفته از تعریف‌های بالا بوده و می‌تواند بعنوان معیاری مناسب برای مباحث بعدی مورد توجه قرار گیرد: جرم سازمان یافته عبارت از فعالیت‌های غیرقانونی و هماهنگ گروهی منسجم از اشخاص است که با تبانی باهم و برای تحصیل منافع مادی و قدرت، به ارتکاب مستمر مجرمانه شدید می‌پردازند و برای رسیدن به هدف از هر نوع ابزار مجرمانه نیز استفاده می‌کنند (شمس ناتری، ۱۳۸۳: ۱۱۰).

۱-۲- مفهوم پولشویی

پولشویی طبق تعریف "سازمان پلیس کیفری"، عبارت است از هر نوع عمل یا اقدام به عمل، برای مخفی کردن یا تغییر ظاهر و هویت عواید نامشروع، بطوریکه وانمود شود از منابع قانونی سرچشمه گرفته است. "روون بوسورت" و "گراهام سالت مارش" نویسندگان کتاب "پولشویی"، در تعریف پولشویی بیان داشته‌اند: «پولشویی عبارت است از راه‌هایی که با توسل به آنها منابع نقدی به دست آمده از راه‌های نامشروع را زیر پوشش‌های فریبنده قرار داده و آن را بگونه‌ای دیگر جلوه‌گر ساخته تا بدین طریق تغییر شکل پیدا نموده و ماهیت عایدات ناشی از اعمال مجرمانه پنهان گردد».

۹۱

به منظور استفاده از این پول غیرقانونی و نامشروع، لازم است عملیاتی انجام شود تا ماهیت مجرمانه آن پنهان شده و ظاهری قانونی پیدا کند. در فرآیند پولشویی، پول غیرقانونی و نامشروع ناشی از جرم در چرخه مبادلات مشروع مانند سیستم بانکی به گردش درآورده می‌شود. با انتقال به چرخه قانونی، پول کثیف از منشاء غیرقانونی و مجرمانه‌اش دور شده و به اصطلاح شسته می‌شود و ظاهری تمیز و قانونی پیدا می‌کند. این عملیات جرم محسوب می‌شود و ضمانت اجرای قانونی دارد.

به عبارت دیگر پولشویی بعنوان یکی از جرائم مهم اقتصادی، در یک بیان ساده به معنی اقداماتی است که به منظور مخفی کردن منشا و منبع واقعی پول حاصل از اعمال مجرمانه و دادوستدهای نامشروع صورت می‌گیرد تا به اصطلاح پول آلوده و نامشروع، در ظاهر پاک و قانونی جلوه نماید. قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۸۶/۱۱/۰۲ مجلس شورای اسلامی به ذکر مصادیقی از جرم پولشویی پرداخته است که باتوجه به مصادیق مذکور می‌توان تعریفی کلی از پولشویی را استنباط نمود. براساس ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی: «پولشویی عبارت است از: الف) تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی با علم به اینکه بطور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده باشد. ب) تبدیل، مبادله یا انتقال عوایدی به منظور پنهان کردن منشا غیرقانونی آن با علم به اینکه بطور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده باشد. ج) اخفاء یا پنهان یا کتمان کردن ماهیت واقعی، منشا، منبع، محل، نقل و

انتقال، جابجایی یا مالکیت عوایدی که بطور مستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد». توجه به مفاد ماده فوق، پولشویی را بطور خلاصه می‌توان چنین تعریف نمود: اقداماتی که فرد با بکارگیری ابزارهای قانونی و با هدف عدم امکان قابلیت ردیابی گردش عواید حاصل از جرم، به منظور استفاده از درآمدهای نامشروع انجام می‌دهد. بعنوان مثال فردی که وجوه غیرقانونی و غیرمشروع ناشی از جرائمی همچون اختلاس، ارتشاء، قمار، کلاهبرداری، قاچاق و غیره را در اختیار دارد برای گم کردن و پنهان ساختن منبع واقعی آن وجوه، اقدام به تبدیل این وجوه به اوراق مشارکت، سهام و سپرده‌های سرمایه‌گذاری به نام خود یا دیگران، خرید اموال منقول و غیرمنقول و یا صدور حواله به نام خود یا دیگران می‌نماید تا بدین وسیله شناخت و تعقیب کیفی مجرم یا مجرمین دشوار و یا غیرممکن گردد (صفرزاده رودسری، ۱۳۹۶: ۱۱۴).

۲- پولشویی در ایران

به موجب اصول ۴۶ و ۴۷ قانون اساسی، کسب و کار مشروع و مالکیت خصوصی که از راه مشروع باشد، محترم است. همچنین براساس اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی «دولت موظف است ثروت‌های ناشی از ربا، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوء استفاده از موقوفات، سوء استفاده از مقاطعه‌کاری‌ها و معاملات دولتی، فروش زمین‌های موات و مباحات اصلی، دایر کردن اماکن فساد و سایر موارد غیرمشروع را گرفته و به صاحب حق رد کند و در صورت معلوم نبودن او به بیت‌المال بدهد. این حکم باید با رسیدگی و تحقیق و ثبوت شرعی به وسیله دولت اجراء شود» (شهری، ۱۳۸۴: ۱۴).

بنابراین اصل ۴۹ قانون اساسی از قابلیت لازم درخصوص مبارزه با جرم پولشویی برخوردار است و از طرف دیگر ماده ۶۶۲ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) نیز که تحصیل، مخفی نمودن، قبول کردن و مبادله نمودن اموال با منشأ غیرقانونی را جرم تلقی می‌کند تا حدی به مسأله پولشویی اشاره دارد (باقرزاده، پیشین: ۲۴۰). در ایران اقدام مثبتی که در این زمینه صورت گرفته، پیوستن ایران به کنوانسیون وین و پالرمو در سال ۱۳۷۰ می‌باشد. در همین راستا لایحه مبارزه با پولشویی در سال ۱۳۸۱ توسط رئیس‌جمهور وقت به مجلس تقدیم شد و مجلس نیز آنرا تصویب کرد.

اما شورای نگهبان ایرادهایی به آن وارد کرد. پس از اعمال تغییرات در لایحه از سوی مجلس، مجدداً این لایحه به شورای نگهبان فرستاده شد. اما دوباره به اصلاحات مجلس ایراد گرفته شد و در نهایت پس از اصرار مجلس، لایحه پولشویی روانه مجمع تشخیص مصلحت نظام گردید. رد و بدل شدن لایحه مبارزه با پولشویی در کردور مجلس و شورای نگهبان تا مدت‌ها پس از روی کار آمدن مجلس هفتم نیز ادامه داشت و در نهایت در ایران «قانون مبارزه با پولشویی» در سال ۱۳۸۶ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. قانون مبارزه با پولشویی مشتمل بر ۱۲ ماده می‌باشد. براساس ماده ۲ این قانون، پولشویی جرم تلقی می‌شود.

طبق قانون مذکور شورای عالی مبارزه با پولشویی بالاترین مرجع نظارتی برای مبارزه با پولشویی است که ریاست آن با وزیر اقتصاد و وزیر بازرگانی، اطلاعات، کشور و رئیس بانک مرکزی سایر اعضای آن هستند. وظایف شورای عالی مبارزه با پولشویی عبارت است از جمع‌آوری و کسب اخبار و اطلاعات مرتبط و تجزیه و تحلیل و طبقه‌بندی فنی و تخصصی آنها در مواردی که قرینه‌ای بر تخلف طبق مقررات وجود دارد، تهیه و پیشنهاد آئین‌نامه‌های لازم درخصوص اجرای قانون به هیات وزیران، هماهنگ کردن دستگاه‌های ذیربط و پیگیری اجرای کامل قانون در کشور، ارزیابی گزارش‌های دریافتی و ارسال به قوه قضائیه در مواردی که به احتمال قوی صحت دارد و یا محتمل آن از اهمیت برخوردار است، تبادل تجارب و اطلاعات با سازمان‌های مشابه در سایر کشورها.

قانونگذار در قانون مبارزه با پولشویی یک نهاد جمع‌آوری، تحلیل و بررسی اخبار به نام شورای عالی مبارزه با پولشویی تشکیل داده که وظایف آن وفق قانون بیان شده است. یکی از آنها نظارت و جمع‌آوری اخبار و بررسی آن است که در امر پیشگیری از وقوع جرم پولشویی هم فعالیت دارد با این وجود کمیته‌هایی هم در بانک‌ها و موسسات مالی برای این منظور فعالیت می‌کنند. دبیرخانه شورای عالی مبارزه با پولشویی در وزارت امور اقتصاد و دارایی مستقر است که وظایف و اختیارات آن طبق ماده ۴ قانون مبارزه با پولشویی عبارتند از: هماهنگ‌سازی دستگاه‌های مربوط در گردآوری، پردازش و تحلیل اخبار، اسناد و مدارک، اطلاعات و ۹۳ گزارش‌های دریافتی، تهیه سامانه‌های اطلاعاتی هوشمند، شناسایی معاملات مشکوک و با هدف مقابله با جرم و پولشویی. براساس ماده ۳۸ آئین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با پولشویی مرکز اطلاعات مالی بعنوان واحدی متمرکز و مستقل تشکیل شده که مسئولیت دریافت، تجزیه و تحلیل و ارجاع گزارش‌های معاملات مشکوک به مراجع ذیربط را برعهده دارد.

مطابق ماده ۹ این قانون مرتکبان جرم پولشویی علاوه بر استرداد درآمد و عواید حاصل از ارتکاب جرم مشتمل بر اصل و منافع حاصل از جرم محکوم می‌شوند که باید به حساب درآمد عمومی نزد بانک مرکزی واریز نمایند. پس از آن نیز، آئین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با پولشویی (مصوب هیات وزیران) نیز در تاریخ ۱۳۸۸/۰۹/۱۱، از سوی رئیس جمهور، تایید و پس از آن جهت اجرا و تهیه دستورالعمل‌های کاربردی جهت بانک‌ها به بانک مرکزی ابلاغ شد. همچنین، هیأت وزیران در جلسه هفتم آبان ماه ۹۶ به پیشنهاد مشترک وزارتخانه‌های امور اقتصادی و دارایی، دادگستری و اطلاعات و تأیید رئیس قوه قضائیه و به استناد ماده ۱۷ قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم مصوب ۱۳۹۴ آئین‌نامه اجرایی قانون یاد شده را در ۱۲ فصل تصویب کرد.

۳- مراحل فرآیند پولشویی

معرفی جرم پولشویی بدون در نظر گرفتن فرآیند آن کامل نخواهد بود. زیرا عمل پولشویی باید بنحوی انجام شود که با آن، پول کثیف، پاک و پول خاکستری قابل احترام شود. به گفته صاحب‌نظران به ناچار این امر با توسل به معاملات حقیقی یا صوری برای گمراه نمودن مقامات ذیربط از جمله بازرس‌ها و ناظران قانونی صورت می‌گیرد. تدلیس و القای شبهه، محور اصلی در این فرآیند است که با انجام معاملات متعدد ریشه مجرمانه یا غیرقانونی مال، تیره و مبهم گردد.

مراحل فرآیند پولشویی به شرح زیر است:

۳-۱- جای‌گذاری^۱

اولین مرحله از فرآیند جرم پولشویی، جای‌گذاری یا تزریق عواید حاصل از فعالیت‌های مجرمانه به شبکه مالی رسمی، با هدف تبدیل و تغییر مالکیت آن است.

جای‌گذاری عواید حاصل از جرم، با تقسیم وجوه نقدی کلان به مبالغ کوچک صورت می‌گیرد. این شیوه که اصطلاحاً «اسمورفینگ^۲» نامیده می‌شود، بنحوی است که وجوه سپرده‌گذاری شده (به دفعات و کمتر از سقف معین پیش‌بینی شده برای گزارش‌دهی) به خارج انتقال می‌یابند و به سرعت استرداد می‌شوند. این روش در اغلب کشورها، توسط مجرمان مورد استفاده قرار می‌گیرد (حتی اگر سقف معینی برای گزارش‌دهی معاملات نقدی وجود نداشته باشد).

یکی دیگر از روش‌هایی که مورد استفاده تطهیر کنندگان پول قرار می‌گیرد، استفاده از نام بستگان نزدیک یا سایر اشخاصی است که بگونه‌ای با آنان در ارتباط هستند. همچنین تشکیل شرکت‌های صوری یا شرکت‌هایی که اساساً به منظور پولشویی تأسیس می‌شوند و در نقاطی به ثبت می‌رسند که مقررات در این خصوص سهل‌تر از سایر روش‌های معمول در این زمینه است.

روش دیگری که مورد استفاده اقلیت‌های قومی قرار می‌گیرد، این است که مهاجران مبالغ جزئی و کم را در یک حساب مشترک واریز می‌نمایند. گردش این حساب بنحوی است که واریز به آن، توسط اشخاص غیرمرتبط یا به صورت مبالغ جزئی صورت می‌گیرد. خاطر نشان می‌سازد این روش که مهاجران به شکل قانونی برای فرستادن وجوه خود از آن استفاده می‌کنند، مورد استفاده مجرمان نیز قرار می‌گیرد.

¹ Placement

² Smurfing

۳-۲- لایه گذاری^۱

لایه گذاری مرحله دیگری از جرم پولشویی است. این مرحله معطوف به جداسازی عواید حاصل از جرم، از منشأ غیرقانونی آن است. این عمل از طریق ایجاد لایه های پیچیده ناشی از معاملات (نقل و انتقالات) چندگانه با هدف مبهم ساختن زنجیره عطف حسابرسی^۲ و عدم امکان ردیابی سرچشمه مال صورت می پذیرد. این امر، متضمن انجام دادن عملیاتی مانند حواله وجه سپرده شده نزدیک موسسه مالی به موسسه دیگر، یا تبدیل سپرده نقدی به اسناد پولی دیگر (اوراق بهادار، سهام و چک های مسافرتی) است. به بیان دیگر لایه گذاری یا لایه چینی یعنی فرآیند جدا کردن پول از ریشه غیرقانونی است که در این مرحله سه تکنیک رایج است. اولین تکنیک اختلاط پول کثیف با پول تمیز است اغلب این اختلاط به این ترتیب صورت می گیرد که عواید حاصل از جرم با انجام معاملاتی از قبیل صادرات و واردات کالا و توسل به کم نمایی سیاهه صادراتی و گران نمایی سیاهه وارداتی وارد چرخه رسمی اقتصاد می گردد. دومین روش انتقال پول از طریق واسطه است مانند تبدیل وجوه نقد به ژتون و تبدیل مجدد آن که در این صورت تشخیص ماهیت غیرقانونی مال مشکل می شود.

روش سوم، پنهان نمودن مالک واقعی مال آلوده است. بسیاری از خدماتی که از طریق موسسات مالی مانند ارائه وثایق در مقابل خرید اسناد یا تشکیل حساب های امانی صورت می گیرد از این دسته است به عبارتی ۹۵ دیگر لایه گذاری عبارت از یک سری معاملاتی است که برای جلوگیری از ردیابی یا مبهم نمودن زنجیره عطف حسابرسی صورت گرفته که امکان شناسایی مالک واقعی و منشأ مجرمانه را اگر نگوییم غیرممکن بلکه مشکل می سازد در این میان مناطق off shore نقش مهمی را ایفا می نمایند. زیرا سیستم های سیاسی بین المللی مبتنی بر حاکمیت و برابری دولت ها، ریشه یابی پولشویی در سرزمین های دیگر را بویژه در مراکز off shore که قانون مجرمانه بودن بر آن حاکم است بسیار مشکل می سازد از سوی دیگر سیستم های قضایی متفاوت، مانع رسیدگی و تحقیق مراجع ذینفع در خصوص این قبیل جرائم می گردد.

۳-۳- در هم آمیزی یا یکپارچه سازی^۳

آخرین مرحله در فرآیند پولشویی، یکپارچه سازی یا فراهم آوردن پوشش و ظاهری مشروع برای توجیه قانونی عواید حاصل از فعالیت های مجرمانه است. چنانچه مرحله لایه چینی با موفقیت انجام شود، عواید حاصل از جرم باید بنحوی وارد چرخه اقتصاد قانونی و رسمی گردد.

¹ Layering

² Audit Trail

³ Integration

این مرحله، از طریق روش‌های متعددی، مانند سوق‌داری‌های نامشروع به سوی اشخاص و شرکت‌هایی که بنحوی با مجرمان در تماس هستند، یا از طریق روش‌های دیگری مانند تاسیس شرکت‌های پوششی و غیره انجام می‌پذیرد (جزایری، ۱۳۸۳: ۱۷۷-۱۷۴).

۴- اقدامات بین‌المللی و جهانی در خصوص پولشویی

۱- پیمان‌نامه وین؛

اولین سند بین‌المللی است که در آن تعریفی از پولشویی ارائه شده است و راه‌هایی برای محروم کردن قاچاقچیان مواد مخدر از عواید فعالیت‌های مجرمانه‌شان و در نتیجه کاهش انگیزه آنان برای ادامه این فعالیت‌ها پیشنهاد شده است. در این پیمان‌نامه بر اهمیت بررسی موضوع پولشویی در سطح بین‌المللی و لزوم همکاری بین‌المللی برای مبارزه با این پدیده تاکید شده است.

۲- برنامه اقدام بین‌المللی FATF تصویب شده ۱۹۹۲

نیروهای ضربت عملیات مالی معروف به اف، ای، تی، اف یک سازمان بین‌المللی مبارزه با پولشویی است که هدف آن گسترش سیاست‌های مبارزه با پولشویی است. این سازمان با فعالیت‌های غیرقانونی که شامل دامنه‌ای وسیع از فعالیت اقتصادی نیز می‌شود آغاز نموده است. در حال حاضر این گروه شامل ۲۹ کشور و ۲ سازمان بین‌المللی است؛

۳- مقررات کمیسیون بین‌آمریکایی مبارزه با پولشویی؛

این سازمان با هدف مبارزه با پولشویی و مصادره عواید حاصل از قاچاق مواد مخدر در قاره آمریکا، دستورالعمل ریودوژانیرو را تصویب کرد و براساس آن، کمیسیون بین‌المللی آمریکایی مبارزه با اعتیاد تشکیل شد آخرین اصلاحات و بازنگری این اعلامیه در سال ۱۹۹۹ بود که علاوه بر نقش قاچاق مواد مخدر، نقش پولشویی سایر جرائم نیز تعمیم یافت (Albense, 1989: 81).

۴- قطعنامه سازمان بین‌المللی کمیسیون بورس اوراق بهادار مصوب ۱۹۹۱؛

۵- پیمان‌نامه مبارزه با جرم سازمان‌یافته فراملی سازمان ملل متحد مصوب ۲۰۰۰؛

ماده ۶ این پیمان‌نامه پولشویی را جرم سازمان‌یافته شناخته است و در ماده ۷ و ۸ این پیمان‌نامه، تدابیری برای مبارزه با پولشویی و همچنین مجازات‌هایی برای فساد مالی پیشنهاد شده است.

۶- دستورالعمل جامعه اروپایی مصوب ۱۹۹۱؛

دستورالعمل فوق به منظور منع استفاده از نظام مالی برای مقاصد پولشویی است این دستورالعمل، راهکارهای پیشگیرانه برای مبارزه با پولشویی با تاکید بر حفظ تمامیت و شفافیت نظام مالی ارائه کرده است.

براساس این دستورالعمل، پولشویی فقط به عواید حاصل از جرائم قاچاق مواد مخدر مربوط نمی‌شود، بلکه عواید حاصل از جرائم دیگری مانند ترویسیم یا جرائم سازمان یافته را نیز در بر می‌گیرد.

۷- کنوانسیون سازمان ملل برای مبارزه با جرائم سازمان یافته فراملی (پالمو)؛

ماده ۶ این کنوانسیون تحت عنوان «جرم‌انگاری تطهیر منافع حاصل از جنایت» تدوین یافته تا دولت‌ها با اقتباس از آن، با وضع قانون این عمل را در حقوق داخلی خویش جرم تلقی کنند (Donald, 1969: 25). این ماده تطهیر پول را این چنین تعریف کرده است:

هر دولت متعهدی طبق اصول اساسی حقوق داخلی خودش اقدامات قانونگذاری و سایر اقداماتی را که برای جرم جنایتی تلقی کردن این اعمال لازم باشد، اتخاذ خواهد کرد زمانی که اعمال زیر به صورت عمدی ارتکاب یابند:

- تلقی یا انتقال اموال با علم بر اینکه چنین اموالی منافع حاصل از جنایت می‌باشند به منظور اختفا یا گمراه نمودن منشا غیرقانونی اموال یا کمک به کسی که مرتکب جرم مقدم می‌شود، به منظور زدودن آثار حقوقی اقدام وی.

- اختفاء یا گمراه نمودن ماهیت واقعی، منبع، مکان، انتقال، حرکت یا مالکیت اموال یا حقوق مربوط به آن علم بر اینکه چنین اموالی منافع حاصل از جنایت می‌باشند.

- تحصیل، تصرف یا استفاده از اموال، با علم بر آنکه چنین اموالی منافع حاصل از جرم می‌باشند.

- شرکت در ارتکاب یا همکاری یا تبانی در ارتکاب یا شروع به ارتکاب و کمک، معاونت، تسهیل و مشاوره دادن به ارتکاب هرگونه جرائمی که طبق این ماده جرم تلقی می‌شوند (سلیمی، ۱۳۹۱: ۷۸-۷۷).

۸- قانون مبارزه با مواد مخدر تصویب شده در ۱۹۸۸؛

۹- قانون مبارزه با پولشویی آنیورنیو-وایلی مصوب ۱۹۹۲؛

۱۰- قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۹۹۴؛

۱۱- قانون مقابله با تروریسم مصوب ۱۹۹۶؛

۱۲- قانون حمایت بیمه سلامت مصوب ۱۹۹۶؛

۱۳- قانون پاتریوت آمریکا مصوب ۲۰۰۱.

۵- ضرورت مبارزه با جرم پولشویی

باتوجه به اثرات مخرب و زیان‌بار اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی پولشویی امروزه ضرورت جلوگیری از تبدیل، نقل و انتقال، پذیرش یا تملک دارایی‌ها با منشأ غیرقانونی کاملاً احساس می‌گردد. در صورت عدم مبارزه با پولشویی حلقه‌های پیشین و پسین مبارزه با مفاسد اقتصادی ناقص می‌باشد از این‌رو کشورها برای

مبارزه با پولشویی ابتدا می‌بایست نسبت به تصویب و اجرای قانون مبارزه با پولشویی که یکی از اقدامات مفید و زیربنایی برای ریشه‌کنی اقدامات مجرمانه و فساد مالی است اقدام نمایند. زیرا اجرای قانون می‌تواند به برقراری امنیت و ثبات اقتصادی در کشور منجر شود و عرصه بر رفتارهای مجرمانه تنگ نماید و صاحبان پول‌های کثیف را به سادگی قابل شناسایی نماید. اگرچه عده‌ای معتقدند که اجرای قانون مبارزه با پولشویی موجب خروج سرمایه از کشور می‌گردد. ولی در صورتی که با جرم اقتصادی برخورد اقتصادی شود و نه برخورد سیاسی موجب ایجاد امنیت بیشتر اقتصادی می‌شود.

از طرفی جرم پولشویی با توجه به این نکته که نوعی جرم واسطه‌ای و میانی است حائز اهمیت می‌باشد. به تعبیر دیگر در جرم پولشویی ما از یکسو با جرائمی روبرو هستیم که دارای عوایدی هستند که می‌بایست مورد پولشویی قرار گیرند و از سوی دیگر با جرائم احتمالی مواجه هستیم که ممکن است پس از پولشویی به وقوع بپیوندند. از این رو پیشگیری از پولشویی می‌تواند به پیشگیری از جرائم مقدماتی یا جرائم منشا^۱ از یکسو و جرائم پسینی (جرائمی که پس از ارتکاب پولشویی به وقوع می‌پیوندند) بینجامد.

امروزه ضرورت جرم‌انگاری پولشویی برای پیشگیری از جرائم منشا^۱ مورد توجه کنوانسیون‌های بین‌المللی و قانونگذاری‌های ملی است. از این روست که در بخشی از مقدمه کنوانسیون وین چنین آمده است: «... با آگاهی از اینکه قاچاق مواد مخدر منافع و ثروت‌های کلانی را برای سازمان‌های جنایتکار برون مرزی به دنبال داشته و آنها را قادر می‌سازد تا در ساختار دولت‌ها، فعالیت‌های مشروع تجاری و مالی و کلیه سطوح جامعه رخنه نمایند. با تصمیم برای محروم نمودن دست‌اندرکاران قاچاق مواد مخدر از عواید فعالیت‌های بزهکارانه خود و از بین بردن انگیزه اصلی آنها برای مبادرت به چنین اقدامات ...».

در مقدمه کنوانسیون مریدا نیز چنین آمده است: «... همچنین با ابراز نگرانی در خصوص ارتباط بین فساد و سایر اشکال جرائم به ویژه جرائم سازمان‌یافته و جرائم اقتصادی از جمله پولشویی ... با عدم جلوگیری، کشف و ممانعت موثر از نقل و انتقال بین‌المللی دارایی‌هایی که به صورت غیرقانونی به دست آمده است و تحکیم همکاری‌های بین‌المللی در جهت بازگرداندن دارایی‌ها ...».

همانطور که ملاحظه می‌شود در کنوانسیون‌های مذکور به ارتباط پولشویی با جرائم مربوط به مواد مخدر و فساد مالی اشاره شده است. ولی ارتباط پولشویی منحصر به این جرائم نبوده و می‌تواند با تمامی جرائمی که بطور مستقیم واجد جنبه مالی و پولی هستند مرتبط باشد (فیض‌بخش و همکاران، ۱۳۹۵: ۸۴).

اگر انگیزه کسب درآمد نامشروع از مهمترین علل وقوع جرم توسط مجرمان اقتصادی باشد، با جرم‌انگاری پولشویی انگیزه این دسته از مجرمین که عمدتاً افراد حسابگری هستند و به این امید مرتکب جرم می‌شوند

¹ Predicate offences

که در آینده بتوانند از عواید اقتصادی اعمال مجرمانه خود بهره‌مند شوند بسیار کم‌رنگ‌تر خواهد شد (اردبیلی، ۱۳۹۳: ۲۰۹).

می‌توان جرم‌انگاری پولشویی را از یک جنبه با جرائم بازدارنده یا جرائم مانع یکسان دانست. در جرائم بازدارنده قانونگذار این قبیل اعمال را به خودی خود و صرف‌نظر از آثاری که ممکن است عملاً به وجود آورند جرم دانسته و نفس عمل را خطری برای نظم اجتماعی به شمار آورده است. تصور قانونگذار از جرم دانستن این اعمال پیش از آنکه نتیجه‌ای بر آن مترتب شود این است که دفع حالت خطرناک کسی که در توافق نخستین بزهکاران و یا در گفتار تهدیدآمیز تجلی یافته مانع وقوع جرائم سهمگین‌تر خواهد شد و در نهایت نوعی پیشگیری از جرم تلقی می‌گردد (همان). وجه تشابه جرم پولشویی با جرم بازدارنده می‌تواند در این باشد که در هر دو مورد بطور کلی خود این جرائم موضوعیت ندارند بلکه جرم‌انگاری این جرائم برای پیشگیری و مبارزه با جرائم دیگر است، اما پولشویی در عین حال وجه افتراقی با جرم بازدارنده دارد و آن اینکه در جرم اخیر جرم اصلی بعد از جرم بازدارنده ارتکاب می‌یابد ولی در پولشویی جرم اصلی که همان جرم منشأ است قبل از پولشویی به وقوع می‌پیوندد. البته که این وجه افتراق همیشه صادق نیست.

آنچه که درخصوص ارتباط بین جرم پولشویی با جرائم منشأ گفته شد نباید موجب بی‌توجهی به جرائمی باشد که ممکن است پس از پولشویی واقع شود. در واقع در پس هدف پنهان سازی ممکن است هدف مهمتری ۹۹ موردنظر باشد و آن عبارتست از استفاده از وجوه پاک شده برای ارتکاب اعمال غیرقانونی بعدی، از جمله قاچاق مواد مخدر، جرائم سازمان‌یافته، تروریسم و جرائم یقه سفیدها. در واقع انجام موفقیت‌آمیز پولشویی می‌تواند باعث مضاعف شدن امکانات مادی مجرمان و سازمان‌های بزهکارانه شود.

در ایران جرائمی که بیشتر نیاز به پولشویی دارند عبارتند از: قاچاق مواد مخدر، قاچاق کالا، واردات غیرقانونی، اختلاس، کلاهبرداری، رشوه‌گیری، کمیسیون‌گیری و حساب‌سازی (ساک، ۱۳۸۷: ۸-۷).

پیشگیری از جرم پولشویی می‌تواند منتهی به پیشگیری از این جرائم هم و خطرناک شود. البته ارتباط جرم پولشویی با جرائم منشأ و جرائمی که پس از آن واقع می‌شود یک ارتباط دو سویه است. از این‌رو اگر ما از جرائم منشأ و جرائم موخر بر پولشویی پیشگیری کنیم خود این امر زمینه پیشگیری از جرم پولشویی را فراهم می‌آورد.

در ذکر اهمیت پیشگیری از پولشویی نباید از تأثیرات اقتصادی و اجتماعی و سیاسی پولشویی غافل بود بطوریکه گفته شده است: «عواید ناشی از ارتکاب جرائم سازمان‌یافته گاهی بیشتر از بودجه سالانه برخی از کشورهاست، تأثیر چنین ثروت‌هایی را بر اقتصاد و سیاست کشورهای محل فعالیت گردانندگان این سازمان‌ها، به ویژه کشورهای توسعه نیافته نمی‌توان نادیده گرفت، امروزه پرداخت هزینه‌های انتخابات با هدف اعزام

نماینده مورد نظر به مجالس قانونگذاری نفوذ در کادر سیاسی و مدیریت اجرایی کشورها به منظور رفع موانعی که در راه فعالیت‌های چنین سازمان‌هایی وجود دارد و در صورت امکان استفاده از رانت‌های دولتی امری نیست که برای محققین ناشناخته باشد». از این رو پیشگیری از پولشویی می‌تواند منتهی به سالم‌سازی محیط اقتصادی و اجتماعی و سیاسی کشورها نیز شود (اسدی، ۱۳۹۷: ۷۱).

۶- راهکارهای پیشگیری با جرم سازمان‌یافته و پولشویی

۶-۱- اقدامات دولت برای مبارزه با پولشویی

در هر جاییکه جرم وجود داشته باشد عملیات پولشویی نیز وجود دارد یعنی پول‌های کثیف ناشی از جرم و جنایت وارد شبکه بانکی شده و پس از چند مرحله نقل و انتقال منشأ اولیه پول گم شده و به عبارت دیگر پول کثیف تطهیر می‌شود. به دلیل اطلاع کشورها از آثار زیانبار پولشویی و اقدام به تدوین قوانین و مقررات و اتخاذ تدابیر لازم جهت مبارزه با این پدیده، موجب گردیده که عواید حاصل از فعالیت‌های مجرمانه به منظور تطهیر به سمت کشورهای هدایت شود که سازوکارهای نظارتی آنها در بازارهای مالی ضعیف است یا تدابیری تاکنون برای برخورد با این معضل اتخاذ نکرده‌اند و دارای نظام اقتصادی و اداری ناسالم و ناکارآمد، نظام مالی غیرشفاف و کمبود منابع مالی می‌باشند.

۱۰۰

نظام اقتصادی ایران بستر مناسبی برای پولشویی است زیرا بی‌نظمی نظام اقتصادی ایران که به دلیل تعدد مراکز تصمیم‌گیری و سیاستگذاری اقتصادی، تعدد مراکز سیاستگذاری و تولید امور بازرگانی، صنعتی و عدم نظارت جامع بانک مرکزی بر گردش پولی و بازارهای مالی کشور، همگی دست به دست هم داده تا ایران نتواند از یک نظام اقتصادی تعریف شده با یک سیاستگذاری کلان اقتصادی توسعه‌گرا برخوردار شود (تداخل نقش حاکمیتی و تصدی‌گری دولت). سیاست خودکفایی مالی نهادها و سازمان‌های دولتی و عمومی به تدریج شرایطی را در بخش بازرگانی خارجی کشور به وجود آورده که بخش زیادی از واردات و اسکله‌های تخلیه بار در مبادی ورودی کالا از نظارت گمرکات خارج می‌باشد (حدود ۶۲ اسکله) همچنین گسترش روزافزون موسسات پولی و اعتباری خارج از حوزه نظارت بانک مرکزی و وزارت امور اقتصادی و دارایی موجب گردیده تا حاکمیت دولت بر گردش نقدینگی و بازارهای پولی و مالی کشور محدود گردد. باتوجه به این وضعیت نابسامان اقتصادی، طبیعی است که در بدنه اقتصاد ملی، شکاف‌های متعددی به وجود آمده و همین شکاف‌ها بستر ساز سوءاستفاده مجرمان و خلافکاران اقتصادی شده است.

به موجب اصول (۴۶ و ۴۷) قانون اساسی، کسب و کار مشروع و مالکیت خصوصی که از راه مشروع باشد محترم است. همچنین براساس اصل (۴۹) قانون اساسی جمهوری اسلامی، «دولت مکلف است ثروت‌های ناشی از غصب، رشوه، اختلاس، سوءاستفاده از موقوفات، سوءاستفاده از مقاطعه‌کاری‌ها و معاملات دولتی و

فروش زمین‌های موات، مباحات اصلی، دایر کردن فساد و سایر موارد غیرمشروع را گرفته و صاحب حق رد نماید و در صورت معلوم نبودن او، به بیت‌المال بدهد، این حکم را دولت باید با رسیدگی، تحقیق و ثبوت شرعی اجرا نماید». بنابراین، اصل (۴۹) قانون اساسی از قابلیت لازم درخصوص مبارزه با جرم پولشویی برخوردار است. در ایران تاکنون اقدام قابل توجهی در مبارزه با پولشویی صورت نگرفته است تنها اقدام مثبت در این زمینه، لایحه منع پولشویی تقدیمی دولت به مجلس شورای اسلامی است که در مجلس ششم مورد بررسی قرار گرفت. برای مبارزه با پولشویی در سطح بین‌المللی، منشورها و قوانینی تدوین شده که یکی از آنها پیمان‌نامه سال ۱۹۸۸ «وین» و قانون مبارزه با پول‌شویی اتحادیه اروپاست که در سال ۱۹۹۱ تصویب شد، براساس این قانون احراز هویت مشتریان در دادوستدهای بیش از ۱۵ هزار یورو و گزارش موارد مشکوک ضروری است. گفته می‌شود در صورت عدم پیوستن ایران به لایحه مبارزه با پولشویی، ایران مجبور خواهد شد برای نقد شدن اعتبارات خود در بانک‌های خارجی، هزینه‌های فراوانی انجام نماید زیرا سیستم بانکی اروپا ممکن است به تحریم چنین کشورهایی همانند ایران اقدام نماید.

در شرایطی که مدیریت پولی و ارزی کشور ایران خود عرضه کننده اصلی ارز در بازار است و با فروش و تبدیل آن به ریال برای اداره کشور، منابع ریالی تأمین می‌کند و برای جلوگیری از کاهش نرخ ارز، تبدیل را در خارج انجام می‌دهد یک جریان پولی و مالی صورت می‌گیرد که منشاء‌شناسی پول را خدشه‌دار می‌کند. به تناسب ۱۰۱ جرمی که در هر کشور صورت می‌گیرد پولشویی نیز وجود دارد. به دلیل افزایش روزافزون جرائمی از قبیل قاچاق کالا و ارز، توزیع مواد مخدر، فسادهای مالی کارکنان شرکت‌ها و موسسات دولتی، سرقت، آدم‌ربایی، کلاهبرداری، رانت‌خواری، زمین‌خواری و جرائمی مانند خرید و فروش کد اقتصادی و صدور فاکتورهای تقلبی که فرار مالیاتی را موجب می‌گردد، سودهای کلانی را نصیب مجرمان می‌نماید که طبق آمارهای منتشر شده میزان پول کثیف در گردش اقتصاد ایران سالیانه حدود ۱۱ میلیارد دلار می‌باشد که به دلیل فقدان قوانین و مقررات مدون و عدم وجود سازوکارهای نظارتی سالم و کارآمد و عدم نظارت بر نقل و انتقالات پول و آزادی سیستم بانکی موجب می‌گردد که این حجم از پول‌های کثیف به سادگی و سهولت در کشور تظهير گردد و مجرمان نیازی به خروج پول از کشور ایران نمی‌بینند.

۶-۲- وظایف بانک‌ها و موسسات مالی در مبارزه با جرم پولشویی

مبارزه با پولشویی با کنترل دسترسی به سیستم مالی و جلوگیری از ورود پول کثیف به سیستم مالی آغاز می‌شود. بنابراین بانک‌ها هسته اصلی شبکه حفاظت از سیستم مالی محسوب می‌شوند. در این راستا با عنایت به تجربیات بین‌المللی در زمینه برنامه‌های مبارزه با پولشویی، کلیه بانک‌های خصوصی، دولتی و موسسات اعتباری، به منظور مبارزه با پولشویی ملزم به رعایت اصولی هستند که مورد توافق عمومی سازمان‌های

بین‌المللی فعال در زمینه مبارزه با پولشویی و کلیه کشورهای است که دارای قانون مبارزه با پولشویی بوده و برنامه‌های مبارزه با پولشویی را فعالانه دنبال می‌کنند. این اصول عبارتند از:

- شناسایی مشتری؛
- طبقه‌بندی مشتری‌ها بر مبنای ریسک و اجرای ضوابط دقیق برای مشتری‌های پرخطر؛
- نظارت سیستمی بر گردش عملیات مشتری به منظور تشخیص موارد مشکوک.

۳-۶- فرهنگ‌سازی عمومی

یکی از اهداف اساسی بانک‌ها، موسسات مالی و غیر بانکیو ... همزمان با اجرای مقررات، حمایت از حقوق مشتریان و ذینفعان و ارائه خدمات بانکی در محیطی سالم است. به همین منظور، انجام اقدامات مقتضی برای اجرای قوانین جاری کشور در زمینه مبارزه با پولشویی و همکاری با مراجع ذیصلاح داخلی و بین‌المللی در راستای ترویج فرهنگ مبارزه با پولشویی از اصول پایه و بسیار مهم می‌باشد. در این راستا آگاه ساختن مشتریان از مبانی جرم پولشویی و مبارزه با آن از مهمترین اهداف است. از این رو مبارزه با پولشویی و گزارش معاملات مشکوک می‌بایست بدون ایجاد دغدغه و نگرانی در مشتریان انجام شود که این مهم مستلزم اتخاذ تدابیر و اقدامات لازم برای توجیه و اطلاع‌رسانی عمومی به مشتریان در خصوص مزایای اجرای قانون مبارزه با پولشویی می‌باشد و پیداست که رسانه‌های عمومی و مدیران ارشد و تمامی کارکنان این مراکز نقش مهمی در فرهنگ‌سازی عمومی و تحول دیدگاه مردم ایفا خواهند نمود (سرداری و خلیل‌زاده، ۱۳۹۴: ۵۷).

۱۰۲

۴-۶- مبنای طرح لایحه مبارزه با پولشویی

دولت ایران نیز اگرچه کمی دیرتر ولی هماهنگ و همراه با سایر دول عزم خود را جزم نموده است تا به منظور مقابله با اصل پولشویی و آثار مخرب و زیانبار آن، تمهیداتی را فراهم و در قالب یک لایحه قانونی به مبارزه با این ناهنجاری اقتصادی برخاسته و به آن وصف مجرمانه بخشد. پولشویی که فی‌الواقع یکی از مصادیق فساد اقتصادی به شمار می‌رود، مجموعه اقدامات و فعالیت‌هایی را در بر می‌گیرد که طی آن مجرمین تمامی درآمدهای نامشروع و غیرقانونی خود را که از طریق قاچاق کالا و مواد مخدر، حیات وحش، عتیقه، خرید و فروش اسلحه و حتی قاچاق زنان و کودکان، به دست می‌آورند، از مجرای قانونی همانند سیستم بانکی عبور داده و به آن صبغه قانونی و مشروع می‌دهند. این عملیات نه تنها درآمدهای غیرقانونی حاصل از اعمال مجرمانه را موجه ساخته و تبهکاران را به استمرار و ادامه تخلفات خود بیشتر ترغیب می‌کند، موازنه اقتصادی کشور را نیز بر هم زده و تراز مالی سالانه کشور را نیز به غلط نشان می‌دهد. زیرا افزایش نقدینگی و درآمدهای ارزی کشور که به نحو ناصحیح در صورت‌های مالی درج و ملحوظ می‌شود، دولت‌مردان را به اشتباه انداخته و به تصور غیر واقع افزایش سرمایه و درآمدهای دولت، سیاست‌گذاری‌های مالی و پولی کشور را متأثر می‌سازد.

به همین جهت دولت‌ها قادر نخواهند بود کنترلی بر امور مالی و اقتصادی خویش داشته و تعادل مناسبی را در بودجه تنظیمی و مصوب برقرار کنند. بنابراین مبارزه با آن صرفاً یک همکاری بین‌المللی را می‌طلبد تا بتوان با حراست از امنیت اقتصادی درون و برون‌مرزی کشور، به نتیجه مطلوب دست یافت. علاوه بر مورد فوق، مجمع عمومی سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۰ وجود یک کنوانسیون مستقل برای مبارزه با فساد را ضروری تشخیص داد که بر همین اساس کمیته ویژه‌ای مرکب از نمایندگان بیش از یکصد کشور جهان در وین تاکنون چهار نشست دو هفته‌ای داشته‌اند و پیش‌نویس کنوانسیون مبارزه با فساد را مورد بررسی قرار دادند. این کنوانسیون در نظر داشت تا یک قانون بین‌المللی را توسط کشورهای عضو کنوانسیون به تصویب برساند. در پیش‌نویس کنوانسیون مبارزه با فساد، از کشورهای عضو خواسته شد تا در صورت فقدان سابقه قانونی در خصوص مواد و مقررات این کنوانسیون، مدلول مواد مزبور را در قوانین داخلی خود به تصویب رسانده و با دیگر کشورهای عضو کنوانسیون معاهدات قضایی منعقد سازند. به هر حال لازم بود ابتدا مقررات و قوانین موجود در نظام قانونی و قضایی ایران بررسی و با مواد کنوانسیون تطبیق داده شود و مواردی هم که سابقه تقنین در ایران ندارد اعلام گردد. علاوه بر این، کنوانسیون ملل متحد علیه جنایات سازمان‌یافته فراملی؛ که در دسامبر ۲۰۰۰ در پالمو (ایتالیا) به امضای ۱۴۷ دولت و به تصویب ۸۲ دولت رسیده است، تطهیر پول را بعنوان یک جنایت سازمان‌یافته و با جامعیت بیشتری مورد توجه قرار داده است. هرچند ایران هنوز این سند بین‌المللی را تصویب نکرده است اما دولتمردان ایران با توجه به دو سند پیش گفته از یکسو و درگیر بودن ایران به لحاظ مختصات خاص جغرافیایی و بافت اجتماعی با پدیده قاچاق کالا، مواد مخدر و انسان از سوی دیگر، لایحه مبارزه با پولشویی را در سال ۱۳۸۱ در دستور کار مجلس شورای اسلامی قرار گرفت و سرانجام در سال ۱۳۸۶ به تصویب مجلس و تایید شورای نگهبان رسید و پس از آن نیز در سال ۱۳۸۸ و ۱۳۹۴ اقدامات تکمیلی در این راستا مورد توجه قرار گرفت (بهرام‌زاده، ۱۳۸۳: ۱۸).

۱۰۳

۵-۶- خلأهای قانونی و عدم انطباق قوانین سنتی با جرائم سازمان‌یافته

به دلیل جدید بودن بسیاری از مصادیق جرائم سازمان‌یافته و عدم جرم‌انگاری آنها در قوانین کیفری بسیاری از کشورها، ارتکاب اینگونه فعالیت‌ها بدون هزینه و ضمانت اجرای کیفری بوده و مرتکبان با آسودگی خیال آنها را انجام می‌دهند. برای نمونه، فعالیت‌هایی از قبیل قاچاق زنان و کودکان، قاچاق اعضای بدن، قاچاق مهاجران، پولشویی، جرائم کامپیوتری، قاچاق مواد هسته‌ای و امثال آنها یا اصلاً جرم‌انگاری نشده است و یا در صورتی که قانون کیفری خاصی در مورد برخی از آنها وضع شده، بسیار سنتی بوده و ضمانت اجرای کیفری پیش‌بینی شده نمی‌تواند از ارتکاب اینگونه جرائم پیشگیری نماید. از طرف دیگر، در مواردی هم که براساس قواعد سنتی حقوق کیفری ضمانت اجراهای لازم پیش‌بینی شده است، در مورد جرائم سازمان‌یافته

این قواعد کارایی لازم را ندارد. برای نمونه، یکی از ویژگی‌های جرائم سازمان‌یافته وجود سلسله مراتب است. در این سلسله مراتب گرچه به ظاهر نقش عینی و کاری از آن مباشران جرم است، اما در واقع رهبران و آمران سازمان جرم را طراحی و هدایت می‌کنند و نقش فسادآمیز آنان بسیار بیشتر از مباشران است. از نظر قواعد سنتی حقوق جزا، این رهبران و آمران معاون جرم تلقی می‌شوند و مجازات‌شان حداقل مجازاتی است که برای مباشران جرم پیش‌بینی شده است و این وضعیت در حقوق جزا با فلسفه حقوق جزا که اعمال عدالت و برقراری و تثبیت نظم عمومی است، سازگار نیست (اسدی، ۱۳۹۷: ۶۳). به سبب حاکمیت این وضعیت، مجرمان حرفه‌ای و متفکر با تشکیل باند مجرمانه و رهبری آن و دور نگه داشتن خود از صحنه عملیات فیزیکی جرم، با قبول کمترین مجازات احتمالی، بیشترین درآمد را از ارتکاب جرم به دست می‌آورند.

نتیجه‌گیری

پولشویی جرمی سازمان‌یافته فراملی است، که بسیاری از کشورها به خصوص کشورهای در حال توسعه به شکلی گسترده با آن دست به‌گریبان هستند. عواملی مانند نظام اداری ناسالم و غیرکارآمد، نظام ناسالم اقتصادی، نظام مالی غیرشفاف و فاقد سیستم نظارتی قوی و ضعف دولت، بستری مناسب برای عملیات پولشویی هستند. پولشویی دارای اثرات گسترده نامطلوب و زیانباری است که موجب فرار مالیات، فرار سرمایه از کشور، اختلال در بازارهای مالی، تورم و ... می‌گردد. عدم مبارزه با پولشویی موجب شیوع بیشتر جرائم می‌شود و تمایل به سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های مولد را کاهش می‌دهد و زمینه تضعیف بنیان‌های اقتصادی کشور را فراهم می‌آورد. به همین دلیل ضروری است که هرچه سریع‌تر و بیش از پیش با اتخاذ تدابیر مناسب برای مبارزه با تطهیر پول‌های کثیف اقدام شود تا از این طریق عرصه بر رفتارهای مجرمانه محدود گردد و پولشویان سرکوب و پولشویی ریشه‌کن گردد. که در این صورت موفق به مبارزه با جرائمی از قبیل قاچاق مواد مخدر، قاچاق کالا و ارز، فساد اداری و سایر جرائم مرتبط خواهیم شد. بر همین اساس راهکارهای ذیل جهت پیشگیری و مبارزه علیه پولشویی پیشنهاد می‌گردد.

۱- عضویت در معاهدات پولی و مالی بین‌المللی و استفاده از امکانات آنها برای مقابله با پولشویی، مصونیت هر کشور را در مقابل پولشویی بیشتر می‌نماید. آنچه که اهمیتی فراتر از قوانین پولشویی یافته، چگونگی تعاملات و همگرایی‌های منطقه‌ای و بین‌المللی میان کشورها برای استقرار چترهای نظارتی و کنترلی مبارزه با پول‌های کثیف است (محور همکاری‌های بین‌المللی در مبارزه با پولشویی، پیشگیری، کنترل، کشف و مبارزه است). از این‌رو کشورها که واقفند به تنهایی قادر به مبارزه با پولشویی نیستند و این مبارزه ماهیتی فراملی و فرامرزی دارد، تلاش می‌نمایند با پیوستن به توافق‌نامه‌های منطقه‌ای یا الحاق به کنوانسیون‌های بین‌المللی و یا مشارکت در دیگر موافقت‌نامه‌های جهانی از آفات مخرب و زیانبار پولشویی بکاهند؛

۲- سیاست کنترل و نظارت بر ارزشهای خارجی و بکارگیری شیوه‌های نظارتی به منظور ممانعت از پولشویی توسط کارکنان دولت و آموزش‌های ضد پولشویی به کارکنان بانک‌ها و صرافی‌ها و استفاده از کمک‌های فنی I.M.F؛

۳- اصلاح ساختار مالیاتی کشور و جلوگیری از فرار مالیاتی پولشویان؛

۴- از آنجا که شبکه بانکی و صندوق‌های قرض‌الحسنه بهترین وسیله برای تطهیر پول می‌باشند، بازسازی واسطه‌های مالی شبکه بانکی و موسسات اعتباری می‌تواند نقش کلیدی و موثری در جهت جلوگیری از گسترش پولشویی ایفا نماید؛

۵- فاصله گرفتن از اقتصاد دولتی و ایجاد فضای سالم رقابتی در اقتصاد، زمینه را برای مبارزه با پولشویی فراهم می‌نماید؛

۶- ایجاد و استقرار نهادی سازماندهی شده و تشکیلاتی مقتدر جهت مبارزه با پولشویی؛

۷- چون پولشویان از ثروت و قدرت بالایی برخوردارند و اکثراً نیز با یکدیگر به مبادله مالی می‌پردازند برخی از پولشویان کاملاً مسلط به فناوری‌های اطلاعاتی نظیر اینترنت یا شیوه‌های جدید تجارت الکترونیک هستند لذا زمان آن فرا رسیده است که نظام‌های اطلاعاتی و امنیتی، نظامی و انتظامی کشورها به قلمرو این حیطه-های فناوری وارد شده و در چهارچوب تجویزهای قانونی بتوانند پیام‌های اینترنتی یا وب سایت‌های پولشویان ۱۰۵ را رمزبازی و فیلترگذاری کنند؛

۸- با نام کردن حساب‌های بانکی بی‌نام در زمان افتتاح حساب‌ها و بستن اینگونه حساب‌ها؛

۹- وجود گزارشات آماری یکی از ابزارهای مهم برای عملیات ضد پولشویی است با استفاده از گزارشات آماری دقیق، امکان برنامه‌ریزی مطمئن برای عملیات ضد پولشویی وجود دارد؛

۱۰- اجرای عملیات بانکداری اسلامی در جریان مبارزه با پولشویی. گرچه در فعالیت‌های افراد در بانکداری اسلامی و همچنین سایر معاملات اصل بر صحت است، با این وجود سیاست بانک‌های اسلامی باید بر این باشد که طریقی برای تطهیر درآمدهایی که از طریق غیرمجاز فراهم شده، نگردند، ضمن اینکه اصل تحریم ربا و حرمت فعالیت‌های باطل (لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ) از ویژگی‌های بانکداری اسلامی در حذف ریشه پدیده پولشویی است و بدیهی است چنانچه بتوان ثابت کرد سپرده‌ای در بانک اسلامی از طریق غیرمجاز تجهیز گردیده براساس احکام دینی این سپرده را می‌توان ضبط کرد و به صاحب اصلی آن مسترد نمود.

در نهایت باید گفت با جرم اعلام نمودن پولشویی و تصویب و اجرای قوانینی برای بانکداری که کلیه بانک‌ها و شعب داخل و خارج کشور را از پولشویی دور سازد می‌توان بستر مناسب را جهت عملیات ضد پولشویی ایجاد نمود.

فهرست منابع

فارسی:

- ۱- اسدی، بهنام (۱۳۹۷)، «بررسی حقوق پولشویی در نظام بانکی کشور»، فصلنامه مطالعات نوین بانکی، ش ۱.
- ۲- اردبیلی، محمد (۱۳۹۳)، حقوق جزای عمومی، ج ۱، چ ۳۳، تهران: انتشارات میزان.
- ۳- باقرزاده، احد (۱۳۹۲)، جرائم اقتصادی و پولشویی، چ ۲، تهران: انتشارات مجد. ش ۱۴۹.
- ۴- بهرام‌زاده، حسینعلی (۱۳۸۳)، «روش‌های مبارزه با پولشویی»، مجله تدبیر، ش ۱۸.
- ۵- جزایری، مینا (۱۳۸۳)، «نگاهی به جرم پولشویی و اسناد بین‌المللی مهم مرتبط با آن»، مجله روند، ش ۴۳.
- ۶- ساکی، محمدرضا (۱۳۸۷)، آشنایی با جرم پولشویی، چ ۱، تهران: انتشارات جاودانه.
- ۷- سرداری، روزبه و خلیل‌زاده، محمد (۱۳۹۴)، «نگاهی به پولشویی در بازار سرمایه»، فصلنامه پژوهش حسابداری، ش ۱.
- ۸- سلیمی، صادق (۱۳۹۱)، جنایات سازمان یافته فراملی، تهران: انتشارات جاودانه.
- ۹- شمس ناتری، محمد ابراهیم (۱۳۸۳)، «جرائم سازمان یافته»، فصلنامه فقه و حقوق، س ۱، ش ۱.
- ۱۰- شهری، محمد (۱۳۸۴)، مجموعه تنقیح شده قوانین و مقررات حقوقی، تهران: نشر روزنامه رسمی کشور.
- ۱۱- صفرزاده رودسری، میثم (۱۳۹۶)، «پیشگیری از جرائم سازمان یافته با نگاهی به قانون پولشویی»، اولین کنفرانس ملی حقوق و علوم سیاسی، تهران.
- ۱۲- فیض‌بخش، روح‌اله و دیگران (۱۳۹۵)، «پولشویی و ارتباط آن با جرائم سازمان یافته (قاچاق مواد مخدر)»، فصلنامه مطالعات مبارزه با مواد مخدر، س ۸، ش ۲۸.

۱۰۶

لاتین:

- 13- Albense, J (1989). Organized Crime in America, 2nded. Ohio, Cincinnati.
- 14- Donald R, Cressy (1969). Theft of the nation, New York, Evanstone.